

Türkiye’de Deneysel Psikolojinin Tarihsel Gelişimi: Ulusal Yayın Örüntüleri (1929-1978) ¹

Aysu MUTLUTÜRK ²

Başvuru Tarihi: 18.06.2023

Kabul Tarihi: 29.09.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Bir bilim alanının gelişimini anlamanın yollarından biri, o alandaki yayın örüntülerini incelemektir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de deneysel psikolojinin tarihsel gelişimini ulusal yayın örüntülerini inceleyerek betimlemektir. Çalışmada, önce küresel ve yerel düzeydeki olaylar bağlamında deneysel psikolojinin ve beraberinde genel olarak psikoloji alanının Türkiye’deki gelişimine ilişkin bir literatür incelemesi sunulmuştur. Ardından, 1929-1978 yılları arasında Türkiye’deki deneysel psikoloji yayınlarına ilişkin betimleyici istatistiklere odaklanılmıştır. Veri kaynağı olarak Türk Psikoloji Bibliyografyası kullanılmıştır. Analizlerin ilk adımında, Türkiye’de 1880-1928 ile 1929-1978 arası dönemlerde psikolojinin çeşitli alt alanlarındaki yayınların sayısal dağılımı çıkarılmıştır. Ardından deneysel psikolojinin onar yıllık iki ayrı zaman dilimindeki (1929-1938 ve 1969-1978) yayınlar sayısı ve içerik bakımından incelenmiştir. Çalışmanın dikkat çekici bulgularından biri, 1929-1978 yılları arasındaki ulusal yayın sayısının 1880-1928 yılları arasındaki ulusal yayın sayısından yaklaşık 53 kat fazla olmasıdır. Bu yayınlar arasında en yüksek yüzdeleri klinik psikoloji ve sosyal psikolojiyle ilişkili yayınlar oluşturmaktadır. Deneysel psikoloji alanındaki yayın sayılarında 1974 ile 1978 arasında kademeli bir düşüş gözlemlenmektedir. Deneysel psikoloji alanında 1970’lerde zekâ ve yetenek ölçümüyle ilgili çalışmaların diğer araştırma konularına göre daha fazla, hayvanlarla yapılan karşılaştırmalı çalışmaların ise az sayıda olduğu göze çarpmaktadır. Bu yayın örüntüleri Türkiye’nin tarihsel, sosyal ve toplumsal bağlamındaki değişimlerle birlikte değerlendirildiğinde, bir bilim alanındaki gelişimde o bilim alanını çevreleyen tarihsel ve toplumsal bağlamın önemli rolü olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyografya, Deneysel Psikoloji, Psikoloji, Psikoloji Tarihi, Yayın Örüntüsü

Atf: Mutlutürk, A. (2023). Türkiye’de deneysel psikolojinin tarihsel gelişimi: Ulusal yayın örüntüleri (1929-1978). *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(Özel Sayı), 241-260.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, amutluturk@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5217-3021

Historical Development of Experimental Psychology in Turkey: National Publication Patterns (1929-1978)

Aysu MUTLUTÜRK³

Submitted by: 18.06.2023

Accepted by: 29.09.2023

Article Type: Research Article

Abstract

Understanding the development of scientific fields involves studying publication patterns. This study aims to describe the development of experimental psychology in Turkey by analyzing the national publication patterns. The study first presents a literature review on the development of experimental psychology and the field of psychology in general in Turkey in the context of global and local events. Then, using the Turkish Psychology Bibliography as the data source, it focuses on the descriptive statistics of experimental psychology publications in Turkey between 1929 and 1978. In the analyses, the study first addressed the distribution of publications in various sub-fields of psychology in Turkey between the periods 1880-1928 and 1929-1978. Then, it examines publications in experimental psychology in two decades (1929-1938 and 1969-1978), considering both quantity and content. Remarkably, national publications between 1929-1978 exceeded those between 1880-1928 by approximately 53 times. Clinical and social psychology constituted the majority of these publications. There is a gradual decline in the number of publications in the field of experimental psychology between 1974 and 1978. Notably, studies focusing on intelligence and ability measurement outweighed investigations into other research subjects during the 1970s, while comparative studies involving animals were limited. Evaluating these publication patterns alongside changes in Turkey's historical and social context supports the view that the historical and social context surrounding a field of science plays an important role in its development.

Keywords: Bibliography, Experimental Psychology, History Of Psychology, Psychology, Publication Pattern

³ Anadolu University, Faculty of Humanities, Department of Psychology, amutluturk@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5217-3021

Giriş

İnsan zihninin ve davranışlarının işleyişine yönelik soruların başlangıcı insanlık tarihinin en erken dönemlerine kadar uzanabilir. Bu sorular, 19. yüzyılın ortalarına kadar felsefenin, ardından fizyolojinin bağlamı içinde ele alınmıştır. 19. yüzyılın sonunda, felsefe ve fizyolojiden bağımsız olarak, gözlem ve deneyi benimseyen modern psikoloji disiplini ortaya çıkmıştır. 1879 yılında Wilhelm Wundt'un Leipzig Üniversitesi'nde kurduğu ilk psikoloji laboratuvarı hem deneysel psikolojinin hem de genel olarak modern psikolojinin başlangıcı kabul edilir (Schultz ve Schultz, 2015). Türkiye özelinde psikoloji eğitiminin başlangıcı 1919 yılında Umumi Psikoloji Kürsüsü'nün kurulması olarak kabul edilebilir. Deneysel psikoloji çalışmalarının ise Nazi zulmünden kaçan Ordinaryüs Profesör Dr. Wilhelm Peters tarafından 1937 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Tecrübi Psikoloji Kürsüsü'nün oluşturulmasıyla başladığı söylenebilir (Toğrol, 1972). Günümüzde Türkiye'de (KKTC dahil) 100'den fazla psikoloji lisans bölümü bulunmaktadır (Yükseköğretim Kurulu Program Atlası [YÖK Atlas], t.y.) ve çoğu bölüm faaliyetlerini deneysel psikoloji, sosyal psikoloji, klinik psikoloji ve gelişim psikolojisi alt alanlarını kapsayacak şekilde sürdürmektedir.

Bir bilim alanını ve o alanın tarihsel gelişimini anlamanın çeşitli yolları bulunabilir. Bunlardan biri, belirli bir dönemdeki olayları derlemek ya da bu olayları tarihsel ve sosyal bir bağlama oturarak eleştirel bir değerlendirme sunmak olabilir. Türkiye'deki psikoloji tarihine ilişkin bugüne kadar yapılmış çalışmaların çoğunlukla bu yolu takip ettiği söylenebilir (Batur, 2003; Gülerce, 2006). Bir bilim alanının gelişimini anlamanın bir diğer yolu da söz konusu alandaki yayınları inceleyerek bu yayınların bir örüntüsünü çıkarmak olabilir. Literatürde, Türkiye'deki bilimsel yayın örüntülerine yönelik çeşitli bibliyometrik çalışmalar olsa da bu çalışmalarda ortaya çıkan örüntüler tarihsel ve sosyal bağlamda tartışılmamaktadır (örn., Koca vd., 2016; Uzun, 1998). Öte yandan, uluslararası literatürde belirli bir ülke ya da bölgenin yayın örüntüleri ve bu örüntülerin tarihsel ve sosyal bağlamla ilişkisi üzerine çok sayıda betimleyici çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar, yayın örüntülerinin ülkedeki akademik işleyişin kendine özgü özelliklerinin (örn., araştırmacı değerlendirme sistemi ya da araştırma fonlarının dağılımı; Kulczycki, 2017) yanı sıra tarihsel ve sosyal bağlamdaki değişimlerle de ilişkili olabileceğini göstermektedir (Kozak, Bornmann ve Leydesdorff, 2015; Kulczycki vd., 2018). Örneğin, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki dönemde Avrupa Birliği (AB) ülkeleriyle görece hızlı etkileşime geçebilen Bulgaristan, Slovakya, Polonya gibi ülkelerde özellikle uluslararası ortak yazarlı yayınların sayısında bir artış gözlemlenirken (Teodorescu ve Andrei, 2011), Ukrayna, Belarus ve Moldova gibi AB ülkeleriyle etkileşimi görece sınırlı ülkelerde bu tür bir artış gözlemlenmemiştir (Kozak vd., 2015). Özetle, bir bilim alanının yayın bazında sayısal değişimini bağlamsal değişimlerle bir arada ele alan bir yaklaşım, o bilim alanının gelişimine daha geniş çerçeveden bir bakış açısı sunabilir. Bu doğrultuda, mevcut çalışma, psikoloji tarihinin incelenmesinde alandaki bilimsel yayınlara odaklı bir yaklaşımı benimsemiş ve Türkiye'de modern psikolojinin tarihsel gelişimini incelerken bu süreçteki yayın örüntülerine ve bu örüntülerin tarihsel ve sosyal değişimlerle ilişkilerine odaklanmıştır. Bugüne kadar sosyal bilimlerin çeşitli alanlarıyla birlikte psikoloji alanındaki yayın örüntülerini de içeren bilinen tek çalışmada, 1970-1999 yılları arasında sosyal bilimler atf dizinine (Social Sciences Citation Index/SSCI) girmiş Türkiye kaynaklı yayınlar derlenmiştir (Yurtsever, Gülgöz, Yedekçioğlu ve Tonta, 2001). Bu çalışmada elde edilen bulgular tarihsel değişim ve gelişmelerden bağımsız olarak raporlanmıştır. Türkiye'deki deneysel psikoloji çalışmaları özelinde ise bir tarihsel inceleme girişimi henüz olmamıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de deneysel psikolojinin tarihsel gelişimini alana ilişkin ulusal yayınların sayı ve içerik örüntülerini inceleyerek betimlemek, bu örüntüleri tarihsel ve sosyal bağlamı hesaba katarak değerlendirmektir. Böyle bir inceleme, tarihsel ve toplumsal bağlamın bir bilim dalının gelişimi üzerindeki etkileri somutlaştırması bakımından önemlidir. Bu sayede bilimsel politikalara yönelik argümanları somut bulgularla desteklemek, halihazırdaki ya da gelecekteki bağlamsal değişimlerin bir bilim dalı üzerinde yaratabileceği muhtemel etkiler konusunda öngöründe bulunmak mümkün olabilir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde küresel ve yerel düzeydeki olaylar bağlamında psikolojinin Türkiye’deki tarihsel gelişimine ilişkin bir literatür incelemesi sunulmuştur. Türkiye’de modern psikoloji ile deneysel psikolojinin ilk yılları büyük ölçüde birlikte ilerlediğinden bu iki tarihsel süreçte örtüşmeler olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu bölüm, Türkiye’de deneysel psikolojinin ortaya çıkış ve gelişim süreçlerini de kapsamaktadır. İkinci bölümde ise Türkiye’de deneysel psikoloji alanındaki yayın (makale ve kitap) örüntülerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, ilk olarak psikolojinin tüm alt alanlarındaki yayınların dağılımı incelenerek deneysel psikolojinin alandaki genel durumu ele alınmıştır. Ardından, deneysel psikoloji alt alanındaki yayınların yıla göre dağılımına ve bu yayınların içeriklerine odaklanılmıştır. Çalışma, ülkede bir değişimin başlangıcını ve bunu izleyen yoğun değişim ve dönüşüm sürecini kapsayacak şekilde Cumhuriyet’in kurulmasından sonraki ilk 50 yıllık döneme odaklanmıştır. Bu yıllar, Türkiye’de deneysel psikolojinin de ilk adımlarının atıldığı döneme denk gelmektedir. Bu nedenle 1920’lerden 1970’lere kadar uzanan dönemin psikolojinin tarihsel ve sosyal bağlamdaki gelişimini izlemek için ideal bir dönem olabileceği düşünülmüştür. Veri kaynağı olarak Türk Psikoloji Bibliyografyası (Bilgin, 1979) kullanılmıştır. Bu bibliyografya, 1970’lerin sonlarına kadar yayımlanan çeşitli bibliyografyaları da kapsayan geniş çaplı bir çalışmadır. Bibliyografya, 1929-1978 arasındaki 50 yıllık dönemde Türkiye’de psikolojinin çeşitli alt alanlarında yayınlanan çalışmaların bir dökümünün yanı sıra 1880-1928 arasındaki (Harf Devrimi Öncesi) dönemin de kısa bir derlemesini içermektedir. Analizlerde ilk olarak Türkiye’de psikolojinin tarihsel gelişimine ilişkin genel görüntü sunmak amaçlanmış, bu nedenle 1880-1928 arasındaki 48 yıllık (Harf Devrimi Öncesi Dönem) ve 1929-1978 arasındaki 49 yıllık dönemdeki psikoloji yayınlarının sayısal dağılımı çıkarılmıştır. Ardından deneysel psikolojiye odaklanılmış, deneysel psikolojinin onar yıllık iki ayrı zaman dilimindeki (1929-1938 ve 1969-1978) yayınlar sayı ve içerik bakımından incelenmiştir. Böylece Cumhuriyet sonrası dönemde psikolojinin ilerleyişine ve bu ilerleyiş içinde deneysel psikolojinin yeri ve gelişimine ilişkin bir betimleme sunulması hedeflenmiştir.

Literatür Taraması

Psikoloji Biliminin Gelişimine Genel Bir Bakış

Psikoloji biliminin kökenleri, insan doğasını anlama çabasının yansıması olan felsefi sorulardan fizyolojik deneylere kadar uzanmaktadır. René Descartes’dan John Locke’a kadar pek çok düşünür, insan zihni ve onun bedenle ilişkisi ya da bilginin ne kadarının doğuştan geldiği gibi bazı temel sorulara yanıt aramışlardır. 19. yüzyılın başlarında Hermann Von Helmholtz sinir sisteminin tepki süresini ölçmenin yollarını bulurken, Ernst Weber ve Gustav Theodor Fechner duyuşal eşikleri anlayabilmek amacıyla psikofizik deneyleri yapıyorlardı (Benjamin, 2019; Schultz ve Schultz, 2015). Bu fizyolojik çalışmalar, zihinsel süreçlerin laboratuvar ortamında yapılan deneyler yoluyla incelenebileceği görüşünü harekete geçirirken psikolojinin kuruluşuna da zemin hazırlamıştır. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde, psikoloji felsefe ve fizyoloji alt yapısının desteğiyle ama bunlardan bağımsız olarak ayrı bir bilimsel disiplin kimliği kazanmaya başlamıştır (Benjamin, 2019).

Wilhelm Wundt’un 1879’da Almanya’daki Leipzig Üniversitesi’nde ilk psikoloji laboratuvarını kurması hem deneysel psikolojinin hem de psikoloji biliminin başlangıcı kabul edilmektedir. Wundt, psikoloji araştırmalarının odak noktasının “bilinç” olması gerektiğini ileri sürmüştür. Wundt ve öğrencilerinin çalışmaları bilincin yapısını tanımlamaya yöneliktir ve bu yaklaşım Wundt’un öğrencisi Edward Titchener tarafından yapısalcılık olarak adlandırılmıştır. Almanya’da bu gelişmeler olurken, Amerika’da William James psikolojide yapısalcı yaklaşımı reddetmiştir. James, Charles Darwin’in evrim teorisinin de etkisiyle, zihinsel süreçlerin çevreye uyum sağlayarak hayatta kalmadaki rolüne, bir diğer deyişle zihinsel süreçlerin işlevlerine odaklanmıştır. Bu dönemde William James ve G. Stanley Hall’un farklı üniversitelerde Amerika’daki ilk psikoloji laboratuvarlarını kurdukları ileri sürülmektedir (Benjamin, 2019; Schultz ve Schultz, 2015).

1920’lerde John B. Watson psikolojinin bilinç, bellek, problem çözme gibi gözlemlenemeyen kavramlar yerine gözlemlenebilen, ölçülebilen, laboratuvarında kontrollü deneyler yoluyla araştırılabilir davranışlara odaklanması

gerektiğini ileri sürmüştür. Davranışçılık adı verilen bu akım 1960'lara kadar psikoloji biliminde baskın olmuştur (Schultz ve Schultz, 2015). Davranışçılık akımının bir diğer önemli figürü olan B. F. Skinner, bazı uyaranların (pekiştiricilerin) davranışta artışa, bazı uyaranların (cezalandırıcıların) ise davranışta azalmaya yol açabileceğini gösterdiği edimsel koşullama deneyleriyle ön plana çıkmıştır (Benjamin, 2019). Bu dönemde insanlar ve hayvanlar arasında bir evrimsel süreklilik olduğu ve hem insanların hem de hayvanların öğrenme süreci sonunda çevrelerine uyum sağladıkları görüşü, psikologları insan davranışlarını anlamak için hayvan davranışlarını incelemeye yöneltmiştir (Schultz ve Schultz, 2015).

1960'larda davranışçılığın insan psikolojisi için çok sınırlayıcı olduğu görüşü yaygınlık kazanmaya başlamış, zihinsel süreçlere olan ilgi yeniden artmıştır. Bu dönemde bilgisayar teknolojilerinin gelişmesi ile bilgisayarlar, yazılım dilleri, bilgiyi işleme ve depolama modelleri insan zihninin işleyişini kavramsallaştırmada önemli rol oynamıştır. Bilgisayar metaforu olarak bilinen bu bakış açısı, insan zihninin tam olarak bir bilgisayar gibi çalıştığını iddia etmese de bilişsel stratejilerin bilgisayar modellemesi ile test edilebileceği görüşünü benimsemiştir. Böylece psikolojide bilişsel psikoloji akımı başlamış ve günümüze kadar ulaşan bu çalışmalarda iletişim kuramları, yapay zekâ, robotlar ve dilbilim çalışmaları insan zihni ve davranışlarını anlama çabasının bir parçası olmuştur (Benjamin, 2019; Gardner, 1987; Nas ve Ünal, 2021). Modern psikoloji çalışmaları, bir yandan davranış ve bilişin temel mekanizmalarına odaklanırken diğer taraftan sosyal çevre ve kültürün etkisine yönelerek çok katmanlı bir yapıya bürünmüştür.

Psikoloji biliminin Türkiye'deki gelişimi

Cumhuriyet dönemi öncesinde psikoloji

Dünyada felsefe ve fizyolojiden bağımsız bir psikoloji kimliğinin oluşmaya başladığı dönemde Türkiye'de de bu yönde atılan ilk adımları gözlemlemek mümkündür. Türkiye'de psikolojinin başlangıcı olarak hangi tarihin esas alınması gerektiği konusunda bir görüş birliği bulunmasa da psikoloji alanına yönelik ilk dersin 1869 yılı sonunda Aziz Efendi'nin halka açık gece konferansları kapsamında verdiği Emcazi Ekalim (Mizaçlar ve İklim) adlı dersler (Batur, 2003), ilk kitabın ise 1878'de Yusuf Kemal Bey'in Gâyetü'l-Beyân fi Hakikati'l-İnsân yâhûd İlmi Ahvâl-i Rûh (İnsanın Hakikati Hakkında En Son Açıklama yahut Psikoloji) adlı kitap olduğu (Demir, 2010) ileri sürülmektedir. Bu kitap, psikolojiyi felsefenin bir kısmı olarak ele alır ve bu bakımdan felsefeden ayrı bilimsel bir psikoloji anlayışını ortaya koymadığı söylenebilir (Demir, 2010). Psikoloji alanındaki ilk kitaplardan biri olarak anılan bir diğer çalışma, Hoca Tahsin Efendi'nin Psikoloji yâhûd İlmi Ruh (Psikoloji yahut Ruh Bilimi) adlı kitabıdır (Basaran ve Sahin, 1990; Gülerce, 2006). Kitap, Hoca Tahsin Efendi'nin ölümünden sonra, 1892 yılında basılmışsa da 1873 yılı dolaylarında kaleme alındığı düşünülmektedir (Demir, 2010). Bu kitapta duyum, algı, uyarıcıların duyu organlarındaki alıcılar tarafından alınıp sinir sistemine aktarılması gibi fizyolojik psikoloji konularına ek olarak, algının organizasyonu, şema ve kategorilerin işleyişi, dil ve düşünme gibi konulara değinilmektedir (Tahsin, 2019). Hoca Tahsin, psikolojinin felsefeden bağımsız bir bilim olarak ele alınması gerekliliğini vurgularken psikoloji ve fizyoloji arasındaki sıkı bağlantılara da dikkat çeker. Bu bakımdan Hoca Tahsin'in Psikoloji yâhûd İlmi Ruh adlı eseri, "batılı anlamda" ilk psikoloji kitabı olarak düşünülebilir (Gülerce, 2006, s. 78).

Yusuf Kemal Bey ve Hoca Tahsin'in eserleri, Cumhuriyet öncesinde psikolojinin ilk adımları arasında yer alsa da Türkiye'de psikolojinin başlangıç tarihi olarak genellikle 1915'te Alman psikolog Dr. Georg Anschütz'ün bazı deney malzemeleriyle birlikte İstanbul Üniversitesi'ne, o zamanki adıyla Darülfünun'a, gelişi esas alınmaktadır (Acar ve Şahin, 1990; Boratav, 2004; Gülerce, 2006; Kağıtçıbaşı, 1994; Toğrol, 1972). 1912'de hazırlanan Tedrisat-ı Aliye Kanunu ile bilimsel araştırma yapılması ve yayılması Darülfünun'un sorumluluğuna verilmiştir. 1915'te ise Alman Eğitim ve Kültür Enstitüsü iş birliği ile 20 Alman ve 1 Macar profesör İstanbul'a getirilerek Darülfünun'da bir yenilenme hareketine girişilmiştir (Özata, 2020). Bu dönemde, Anschütz Hamburg Üniversitesi'nden Darülfünun'a gelmiş ve 1918'de Mondros Antlaşması gereği Almanya'ya geri dönmüştür (Batur, 2003). Batur (2003), Anschütz'ün Türkiye'ye gelişinin Türkiye'de deneysel

psikolojinin başlangıcı olarak alınabileceğini, ancak bunu Türkiye’de psikolojinin başlangıç tarihi olarak esas almanın psikolojiyi deneysel psikolojiyle sınırlandırdığını belirtmektedir. Öte yandan, Anschütz’ün Türkiye’de 3 yıl gibi sınırlı bir süre kaldığı, bu süre içinde hiç öğrenci yetiştirmediği ve sadece bir makale yayınladığı hesaba katıldığında (Gülerce, 2006), deneysel psikolojinin gerçek anlamda faaliyete geçişi için de sonraki dönemi işaret etmek mümkündür. Yine de 1915 yılı ilk deneysel psikoloji laboratuvarının kurulduğu, Binet-Simon zekâ testinin (Amerikan uyarlamasından önce) Türkçe’ye uyarlandığı ve M. Şekip Tunç tarafından hazırlanan ilk psikoloji ders kitabının yayımlandığı yıl olarak psikolojide önemli gelişmelere sahne olmuştur (Kağıtçıbaşı, 1994; Toğrol, 1987). 1919 yılında Darülfünun’daki felsefe anabilim dalı altında M. Şekip Tunç önderliğinde psikoloji kürsüsü açılmış ve böylece Türkiye’de resmi olarak bilimsel bir psikoloji eğitiminin temelleri atılmıştır (Türkiye Bilimler Akademisi [TÜBA], 2007).

Cumhuriyet döneminde psikoloji

1933’te Türkiye’de yapılan üniversite reformu ile İstanbul Darülfünun’u kapanmış, İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Yeni üniversitenin bilim insanı gereksinimini karşılamak için Almanya’daki Nazi rejiminden kaçan bilim insanları Türkiye’ye davet edilmiştir (Batur, 2003; Özata, 2020). Bu süreçte Almanya’yı terk ettikten sonra İngiltere’deki Jena Üniversitesi’nde çalışmaya başlayan Wilhelm Peters, 1937’de Türkiye’ye taşınmış ve aynı yıl İstanbul Üniversitesi’de ilk *Tecrübi⁴ Psikoloji Kürsüsü* oluşturulmuştur (Batur, 2003; Kılıç, 2015; Toğrol, 1987). Wilhelm Peters’in öncülüğünde geniş çaplı bir psikoloji laboratuvarı kurulmuştur. Öğrencilerin dersleri kapsamında bu laboratuvarda pratik yapmaları ve deneysel yöntemlere aşinalık kazanmaları desteklenmiştir. 1940’ta Türkiye’nin ilk psikoloji dergisi sayılan Psikoloji ve Pedagoji Çalışmaları dergisinin editörlüğünü de Peters üstlenmiştir. Bu derginin adı 1956’da *Tecrübi Psikoloji Çalışmaları* olarak değiştirilmiştir (Toğrol, 1987). Dergi, günümüzde Psikoloji Çalışmaları adıyla yayın hayatını sürdürmektedir. Bu dönemde, Almanya’da doktorasını tamamlayan Mümtaz Turhan da İstanbul Üniversitesi Tecrübi Psikoloji Kürsüsü’ne katılmış ve Türkiye’deki deneysel psikolojiye Gestalt perspektifinden katkı sunmuştur (Acar ve Şahin, 1990; Kağıtçıbaşı, 1994).

İstanbul Üniversitesi’nde bu gelişmeler olurken, Harvard ve Columbia üniversitelerinden yüksek lisans ve doktora derecelerini alan Muzaffer Şerif Başoğlu (Muzaffer Sherif), 1937’de psikoloji dersleri vermek üzere Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü’ne dönmüştür. Uzmanlık ve doktora derecelerini Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) alarak Türkiye’ye dönen ilk psikolog olan Muzaffer Şerif, 1939-1945 yılları arasında Ankara Üniversitesi Felsefe Bölümü Psikoloji Kürsüsü başkanlığını yapmıştır. 1944 yılında, siyasi gerekçelerle kovuşturmayla uğrayarak tutuklanmıştır. Serbest bırakıldıktan sonra Princeton Üniversitesi’nin çağrısına uyarak ABD’ye gitmiş ve yaşamının geri kalanında bilimsel çalışmalarını orada sürdürmüştür (Harvey, 1989; Kayaoğlu, Batur ve Aslıtürk, 2014). Muzaffer Şerif’in Türkiye’deki çalışmalarının odağında sosyal değişim yer alsa da ABD’deki çalışmaları deneysel sosyal psikoloji ağırlıklıdır (Kağıtçıbaşı, 1994; Kağıtçıbaşı, 2017). Bununla birlikte, Türkiye’de bulunduğu süre içinde de Ankara Üniversitesi’nde bir laboratuvar kurmuş ve bazı psikofizik deneyleri gerçekleştirmiş, E. G. Boring’in Deneysel Psikoloji Tarihi adlı eseri de dahil olmak üzere çeşitli kitapları Türkçe’ye çevirmiş, Terman-Merrill Army Beta Testi’nin Türkçe uyarlamasını ve standardizasyonunu gerçekleştirmiş, pek çok kitap ve dergide yayınlar yapmıştır (Acar ve Şahin, 1990; Boratav, 2004; Harvey, 1989; Kağıtçıbaşı, 1994; TÜBA, 2007). Bu çabalarıyla, sosyal psikoloji alanına sunduğu katkılarının yanı sıra Muzaffer Şerif’i Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde deneysel psikoloji çalışmalarının öncülerinden biri olarak anmak mümkündür.

II. Dünya Savaşı’nın ardından Türkiye’nin Truman Doktrini’ne ve NATO’ya dahil olmasıyla hayatın her alanında olduğu gibi akademik yaşamda da bazı değişimler olmuştur. 1950’li ve 1960’lı yılların psikoloji anlayışında Amerikan işlevselciliği etkili olmaya başlamıştır. Örneğin, bu yıllarda pek çok Amerikalı

⁴ Tecrübi: Deneysel

akademisyen ders vermek ve rehberlik ve psikolojik danışmanlık programlarını yapılandırmak üzere Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne gelmiş, Avrupa kaynaklı psikoloji ders kitaplarının yerini Amerikan ders kitapları almış, zekâ ve kişilik testi uygulamaları yaygınlaşmıştır (Gülerce, 2006). 1960'larda ODTÜ ve Hacettepe üniversitelerinde çoğunlukla ABD'de doktora yapmış öğretim üyeleri görev almaya başlamıştır (TÜBA, 2007).

1970'lerde ekonomik krizler ve politik iniş çıkışların bir sonucu olarak psikoloji araştırma programlarına yönelik destek azalmıştır. Psikoloji ders kitaplarının azlığı, bağımsız araştırma enstitülerinin olmaması, laboratuvarların yeterli maddi desteğe ve donanıma sahip olmaması gibi temel sorunlar araştırmalarda ilerleme kaydetmeyi güçleştirmiştir (Acar ve Şahin, 1990). Bu yıllarda psikoloji deneylerini yürütmek için bir laboratuvar kurmanın güçlükleri Reşit Canbeyli'nin otobiyografik çalışmasında da göze çarpmaktadır (Canbeyli, 2016). Reşit Canbeyli, 1976'da öğretim elemanı olarak Boğaziçi Üniversitesi'ndeki psikoloji bölümüne gelir gelmez laboratuvar kurma çalışmalarına başlamıştır. Canbeyli'nin, bu süreçte çeşitli engelleri aşması; örneğin, sosyal bilimler bünyesinde bir laboratuvar da deney yapma fikrini idarecilere kabul ettirmesi, laboratuvar için bir yer ve donanım, bu donanım ve malzemeler için para bulması gerekmiştir. Bu süreçteki belki de en ilginç olaylardan biri, laboratuvarın ilk fonunun "katır temrini" adı verilen ve geçmişte devlet dairelerinde ulaşım için kullanılan katırların eğitim ve bakımı için ayrılan cüzi miktardaki tahsisat olmasıdır (Canbeyli, 2016, s. 19). 1970'ler bir yandan bu tür zorlukları beraberinde getirirken, diğer yandan Boğaziçi, Hacettepe, Orta Doğu Teknik ve Ege üniversitelerinde psikoloji kürsülerinin ve yüksek lisans programlarının açıldığı bir dönem olmuştur.

Modern psikoloji başlangıçta deneysel psikoloji olarak yola çıksa da ilerleyen yıllarda hem dünyada hem de Türkiye'de psikolojinin ilgi alanları ve yöntemleri zenginleşmiştir. Türkiye'de 1950'lerden itibaren sosyal değişim, değişen aile yapısı ve dinamikleri, tutumlar ve değerler, cinsiyet rolleri gibi konularda yapılan çalışmalar ağırlık kazanmıştır. 1960'lar itibarıyla psikologlar eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden iş yaşamına kadar pek çok uygulama sahasında çalışmaya başlamışlardır (Boratav, 2004; Gülerce, 2006). 1976'da Türk Psikologlar Derneği (TPD) kurulmuştur. Derneğin öncelikli hedefleri arasında psikolojinin meslek olarak standart bir tanımını belirlemek, devlet dairelerinde psikolog pozisyonlarının sayısını artırmak ve Türk hukukunda psikologların statüsü konusunda bir anlaşmaya varmak bulunmaktadır. Psikoloji, 1982'den itibaren bir anabilim dalı olarak kabul edilmiştir (TÜBA, 2007). Günümüzde, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) düzenlemesine göre bir psikoloji bölümü deneysel, gelişimsel, sosyal, uygulamalı (klinik, örgütsel, eğitim) psikoloji ve psikometri olmak üzere 5 alt alan olacak şekilde tasarlanmaktadır.

Psikoloji Alanındaki Ulusal Yayın Örüntüleri (1928-1978)

Önceki bölümlerde, deneysel psikoloji ve beraberinde modern psikolojinin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Bu bölümde, tarihsel ve sosyal bağlamdaki gelişmelerin bu süreçteki yayın örüntülerine yansıyor yansımadağı ele alınacaktır. Bir diğer deyişle, bağlamsal değişimlerle yayın örüntülerindeki değişimler arasında anlamlı örtüşmeler gözlemlenip gözlemlenmeyeceği incelenecektir. Bu bakış açısıyla, çalışmanın bu bölümünde, 1929-1978 yılları arasında Türkiye'deki psikoloji ve özellikle de deneysel psikoloji yayınları sayı ve içerik örüntüleri bakımından betimlenecektir.

Yöntem

Bu araştırma, betimsel tarama modeline dayanmaktadır. Araştırmanın ilk aşamasında incelenecek veri türü ve yıl aralıkları ile buna uygun veri kaynağı belirlenmiştir. Ardından verilerin yıl ve içerik bazında nasıl bir dağılım gösterdiği incelenmiştir. Her bir aşamanın detayları aşağıda sunulmaktadır.

Veri Seti

Veri kaynağı olarak Nuri Bilgin'in 1979'da hazırladığı Türk Psikoloji Bibliyografyası esas alınmıştır. Bibliyografya, psikoloji yayınlarının bulunduğu dergilerde ve kütüphanelerde yer alan eserlerin yanı sıra, Türkiye Bibliyografyası, Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Sami Kayral'ın (1956) Türkçe Psikoloji Eserleri Bibliyografyası, İstanbul, Ankara ve Hacettepe üniversiteleri veya bu üniversitelerdeki psikoloji bölümlerinin hazırladığı bibliyografyaları kapsamaktadır. Bibliyografyadaki yayınlar, Dewey Decimal Classification (Dewey, 1971) ve National Register of Scientific and Technical Personnel (National Science Foundation [NSF], 1967) tasnif sistemlerinin bir sentezi yapılarak tasnif edilmiştir. Çalışmada kullanılan veri seti belirli kurallar doğrultusunda oluşturulmuştur ve farklı kaynaklardaki verileri kapsamaktadır. Bu bakımdan, veri setinin geçerlik ve güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Ayrıca araştırmada kullanılan veri setine kütüphane ya da internet üzerinden herkesin kolaylıkla erişilebilmesi ve hem veri setinin hem de bu çalışmada uygulanan analizlerin kontrol edilebilir olması da çalışmanın güvenilirliğine katkı sağlamaktadır.

Bibliyografyada, 1880'den 1928'e kadarki yayınlar (1928 dahil olmak üzere) "Harf Devrimi Öncesi Psikoloji Bibliyografyası" olarak sınıflandırılmıştır. Harf devrimi öncesi bibliyografyasında psikolojinin alt alanlarına ilişkin bir ayrıma gidilmemiştir. 1929'dan 1978'e kadarki yayınlar (1978 dahil olmak üzere) konuları itibariyle ilişkili oldukları psikoloji alt alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Örneğin, kişilik bozuklukları ya da madde bağımlılığıyla ilgili yayınlar Klinik Psikoloji başlığı altında yer alırken, psikofizik ölçümler, bellek, öğrenme ve zekâ gibi konulardaki yayınlar Deneysel Psikoloji başlığı altında yer almıştır. Böylece bibliyografyanın harf devrimi sonrası dönemi kapsayan kısmı Genel Psikoloji, Fizyolojik, Deneysel ve Karşılaştırmalı Psikoloji, Gelişim Psikolojisi, Farklar Psikolojisi, Uygulamalı Psikoloji, Psikopatoloji ve Klinik Psikoloji, Sosyal Psikoloji, Endüstriye Psikoloji ve diğer olmak üzere 9 bölüme ayrılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimleyici istatistikler (sıklık ve yüzde) kullanılmıştır. İlk olarak, Türkiye'de psikolojinin akademik yayınlar bazında gelişimine ilişkin genel bir görüntü sunabilmek amacıyla 1880-1928 arasındaki 48 yıllık (Harf Devrimi Öncesi) ve 1929-1978 arasındaki 49 yıllık dönemdeki yayınların sayısal bir dağılımı çıkarılmıştır. Orijinal veri kaynağında olduğu gibi, 1880-1928 arası dönemde psikolojinin alt alanlarına dayalı bir ayrıma gidilmemiştir. Çalışmanın odağındaki dönem olan 1929-1978 yıl aralığı için psikolojinin alt alanlarındaki yayınların bir dağılımı da çıkarılmıştır.

Analizlerin ikinci aşamasında bibliyografyanın Fizyolojik, Deneysel ve Karşılaştırmalı Psikoloji kategorisinde yer alan yayınlara odaklanılmıştır. Bu aşamada 1929-1938 ile 1969-1978 dönemlerindeki yayınların yıl ve içerik bazında bir dökümü çıkarılmıştır. Yıla dayalı ayırımın nedeni, yaklaşık elli yıllık bir dönemin başında ve sonunda olmak üzere onar yıllık iki farklı zaman diliminde yapılan yayınların karşılaştırmalı olarak incelenebilmesini mümkün kılmaktır. Bu doğrultuda, bibliyografyada alfabetik olarak sıralanmış yayınlar bir Excel dosyasına aktarılmıştır. Excel dosyasına yayının türü, yazarı, adı, yılı ve yayınlandığı yer bilgisi girilmiştir. Ardından yayınlar tarih sırasına göre dizilmiştir. Bu noktada ilk olarak 1929-1938 ve 1969-1978 yıl aralıklarında (her yıl için) kaç yayın olduğu hesaplanmıştır. Böylece iki farklı zaman dilimi için her yıl yapılan toplam yayın sayısını gösteren iki ayrı dağılım oluşturulmuştur.

Farklı zaman dilimlerindeki yayın içeriklerinin karşılaştırmalı bir dağılımını ortaya koyabilmek için yayınlar konularına göre sınıflandırılmıştır. Çalışmanın veri kaynağı olan bibliyografyada deneysel psikoloji alanında yapılan yayınların listesi ve bu listedeki çalışmaların ilişkili olduğu belirtilen bir konu başlığı listesi bulunmaktadır; ancak hangi yayının hangi konu başlığıyla ilişkilendirildiği belirtilmemiştir. Bu nedenle, bu çalışmada odağa alınan 1929-1938 ve 1969-1978 yıl aralıklarındaki yayınların yeniden sınıflandırılması gerekmiştir. Sınıflandırma yapılırken, belirtilen yıl aralıklarında yayınlanan toplam 15 kitabın 14'üne (%93), 71 makalenin 54'üne (%76) doğrudan erişilmiştir. Bu yayınların her birinin başlık ve özet ya da giriş bölümü, gerekli hallerde yayının tamamı tekrar incelenerek söz konusu yayın konusuna göre sınıflandırılmıştır.

Erişilemeyen eserlerde başlıkta kullanılan kavram ve terimlere göre sınıflandırma yapılmıştır. Örneğin, bibliyografyada “Kutlu, C: Tüm Örnekleriyle Zeka, Başarı Testleri İst. 1973, Yaylacık M., 123 s.” şeklinde listelenen esere erişilememiştir; ancak bu yayın, başlığındaki kavramlar çerçevesinde “zeka ve yetenek” konu başlığına dahil edilerek sınıflandırılmıştır. Erişilemeyen tüm yayınların başlıkları yayının konusuna ilişkin kavramları içermektedir. Bu nedenle erişilemeyen yayınlar arasında konu sınıflandırması yapılamayan bir yayın olmamıştır. Böylece belirtilen yıl aralıklarına ilişkin kaynak veri setinde yer alan tüm çalışmalar içerik bakımından sınıflandırılabilmiştir.

Sınıflandırma aşamasında, Bilgin’in (1979) Fizyolojik, Deneysel, Karşılaştırmalı Psikoloji bölümünün başında dökümünü sunduğu konu başlıklarına büyük ölçüde sadık kalınmıştır.⁵ Bu aşamada, yayın içeriklerinin dağılımına ilişkin daha detaylı bulgular elde edebilmek için bibliyografyada yer alan bazı genel konu başlıkları yerine daha özgül sınıflandırmalar yapılmıştır. Buna göre, örneğin bibliyografyadaki “Cognition” konu başlığı genel bir alana yönelik olduğundan sınıflandırma için kullanılmamış, bunun yerine örneğin “uyku ve rüya, duygular, nörobilim ve biyoloji, üst düzey bilişsel süreçler” gibi daha özgül konu başlıklarına göre sınıflandırma yapılmıştır. Bibliyografyada iki ayrı başlık olarak ele alınan “Duyumsal algı” ve “Algısal süreçler” günümüzde daha yaygın kullanılan haline uygun biçimde “Duyum ve algı” başlığı altında birleştirilmiştir. Ayrıca Bilgin’in orijinal bibliyografyasında 50 yıllık zaman dilimini kapsayacak biçimde oluşturulan bazı konu başlıkları, bu çalışmada odaklanılan ve toplamda 20 yılı kapsayan zaman dilimlerinde yer almadığından bu konu başlıkları (örn. “istem”) içerik sınıflandırmasının dışında bırakılmıştır. Böylece Türkiye’de 1929-1938 ile 1969-1978 yıllarında deneysel psikoloji alanında yapılan yayınlar şu 9 konu başlığına göre sınıflandırılmıştır: Duyum ve algı, hareket ve motor fonksiyonlar, duygular, bellek ve öğrenme, zekâ ve yetenek, üst düzey bilişsel süreçler (dil, düşünme, karar verme), nörobilim ve biyoloji, uyku ve rüya, karşılaştırmalı psikoloji (hayvan psikolojisi). Ardından 1929-1938 ve 1969-1978 yıl aralıklarında her bir konu başlığı altında yer alan yayınların sayısı hesaplanmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde ilk olarak psikoloji yayınlarının genel bir dağılımı sunulmaktadır. Bu aşamada, 1880-1928 arasındaki 48 yıllık (Harf Devrimi Öncesi Dönem) ve 1929-1978 arasındaki 49 yıllık dönemde psikoloji yayınlarının ortaya koyduğu genel örüntü ve bu örüntü içinde psikolojinin durumuna yönelik bulgular sunulmaktadır. İkinci aşamada ise deneysel psikoloji odağı alınmaktadır. Bu aşamada, belirtilen 49 yıllık dönemin başında ve sonunda yer alan onar yıllık iki zaman dilimindeki (1929-1938 ve 1969-1978) yayınların sayı ve içerik sınıflandırmasına dağılımları sunulmaktadır.

Psikoloji Yayınlarının Genel Dağılımı

Türkiye’de 1880-1928 ve 1929-1978 yılları arasındaki psikoloji yayınlarının sayısal dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur. Buna göre, 1880-1928 yılları arasındaki toplam yayın sayısı 58’dir. 1929-1978 yılları arasındaki toplam yayın sayısı ise 3049’dur. Bir diğer deyişle, 1929-1978 arasındaki 49 yıllık dönemdeki yayın sayısının Cumhuriyet öncesi 48 yıllık dönemi kapsayan 1880-1928 arasındaki yayın sayısından yaklaşık 53 kat fazla olduğu görülmektedir. Bu farklılığın altında yatabilecek çeşitli yerel ve küresel faktörler arasında ilk akla gelenlerden biri, psikolojinin küresel gelişim süreci ve bunun Türkiye’deki yansımaları olabilir. 1800’lerin sonunda Almanya’da henüz modern psikolojinin ilk adımları atılırken, Osmanlı’da da psikoloji alanındaki bilimsel üretimin sınırlı olması şaşırtıcı değildir. 1920’ler ve sonrasında psikoloji ABD’de yükselişe geçmiş, uygulamada faydası görülebilecek gerçek dünya sorunlarına eğilen işlevselci yaklaşım nedeniyle zekâ testlerinden, eğitim ve endüstriyel faaliyetlere kadar pek çok alanda psikolojinin katkıları dikkat çekmiştir.

⁵ Türk Psikoloji Bibliyografyası, Fizyolojik, Deneysel, Karşılaştırmalı Psikoloji bölümündeki konu başlıkları sırasıyla şöyledir: Duyumsal algı, hareketler ve motor fonksiyonlar, heyecanlar ve duygular, güdüler, psikofizik yöntemler, bellek ve öğrenme, imgeleme, fikirlerin oluşumu, cognition, algısal süreçler, istem, zeka ve yetenekler, karşılaştırmalı psikoloji – hayvan psikolojisi.

Ayrıca tüm davranışların öğrenildiğine ve olumsuz davranışların yine öğrenme yoluyla değiştirilebileceğine vurgu yapan davranışçı yaklaşım, psikolojinin popülaritesini daha da arttırmıştır (Benjamin, 2019; Schultz ve Schultz, 2015). Psikolojinin başta ABD olmak üzere pek çok ülkede popüler bir bilimsel disiplin haline geldiği bu dönemde, Türkiye’de de bilimsel psikolojinin temelleri atılmıştır. Bu koşullar altında alandaki bilimsel üretimin bu yıllardan itibaren artmaya başlaması beklendik bir durum olarak düşünülebilir.

Psikolojide 1920’lerden sonra gözlemlenen yayın sayısı artışında bir diğer belirleyici gelişme, ülkenin bilimsel anlayışındaki değişim ve üniversitelerdeki reformlar olabilir. Cumhuriyet kurulduktan sonra Darülfünun’dan beklentiler artmış, ancak beklenen bilimsel ilerleme kaydedilememiş ve Darülfünun ağır eleştirilerle karşılaşmıştır (Dölen, 2009; Hatipoğlu, 2000). Böylece üniversite reformu için bir hazırlık olarak Türkiye’deki başarılı öğrencilerin yurt dışında doktora gitmeleri desteklenmiş, bu öğrencilerin yurt dışında yetişmelerini takiben üniversite reformu başlamıştır (Özata, 2020). Darülfünun’dan İstanbul Üniversitesi’ne geçişte üniversitenin öğretim elemanı kadrosu Darülfünun’dan seçilenler, yabancı akademisyenler ve yurt dışında doktora çalışmalarını tamamlayan öğrencilerden oluşmuştur (Özata, 2020). Psikoloji alanında da özellikle 1960’lardan sonra, yurt dışında psikoloji doktoralarını tamamlayıp dönen öğretim üyeleri, ODTÜ, Hacettepe, Boğaziçi gibi üniversitelerde görev alarak eğitimde olduğu kadar araştırmada da ön plana çıkmışlardır (TÜBA, 2007). Bu gelişmeler, 1929-1978 dönemindeki yayın sayısının önceki döneme kıyasla artış göstermesine katkı sağlamış olabilir.

Cumhuriyet’in kurulmasından sonra ülkenin bir savaşa dahil olmaması da 1928-1978 arasında bilimsel üretimin artmasına katkı sağlamış olabilir. Örneğin, 1900’de kurulan Darülfünun-ı Şahane’nin Cumhuriyet kurulduğunda 23 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır ve bunun 10 yılı savaş dönemiyle geçmiştir (Dölen, 2009). Savaş döneminde sekteye uğrayan bilimsel üretim, ardından gelen durağan dönemde ihtiyacı olan ivmeyi yakalamış olabilir.

Tablo 1

Türkiye’de 1880-1928 ve 1929-1978 Arasındaki Psikoloji Yayınlarının Alt Alana Göre Dağılımı

Dönem	Alt Alan	N	%
1880-1928	-	58	-
1929-1978	Psikopatoloji ve Klinik Psikoloji	803	26,34
	Sosyal Psikoloji	672	22,04
	Gelişim Psikolojisi	313	10,27
	Genel Psikoloji	305	10,00
	Uygulamalı Psikoloji	238	7,81
	Endüstriyel Psikoloji	225	7,38
	Diğer	210	6,89
	Deneysel Psikoloji	198	6,49
	Farklar Psikolojisi	85	2,79

Tablo 1’de göze çarpan bir diğer bulgu, 1929-1978 arasındaki yayınların %26,34’ünün klinik psikoloji, %22,04’ünün sosyal psikoloji alt alanıyla, %6,49’unun ise deneysel psikoloji alt alanıyla ilişkili olmasıdır. Bir diğer deyişle, bu dönemde en fazla sayıda yayın klinik psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarında gerçekleştirilmiştir. Bilgin (1979), psikozlar, dil ve konuşma bozuklukları, madde bağımlılığı, kişilik bozuklukları, öğrenme güçlükleri, adli olaylar gibi konularda 1930’lardan itibaren üretilen yayınları klinik psikoloji başlığı altında toplamıştır. Aslında Türkiye’de klinik psikolojinin tanınırlığının 1960’lardan sonra artmaya başladığı belirtilmektedir (TÜBA, 2007). Bu alandaki ilk yüksek lisans programları ise 1970’lerde, çoğunlukla

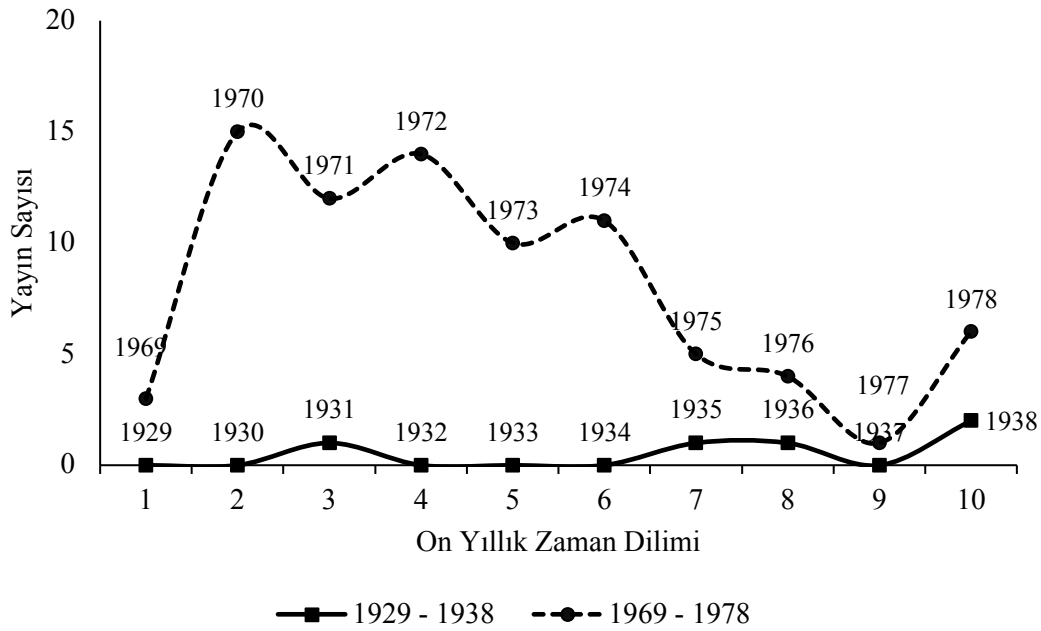
hastanelerin psikiyatri ya da nöroloji kliniklerinde ve psikiyatristlerin gözetiminde çalışmalarına başlamıştır (Şahin, 2006). Nitekim, Bilgin'in (1979) bibliyografyasındaki yayınların da önemli bir kısmı tıp ve psikiyatri dergilerinde (örn., Tıp Dünyası, Türk Hekimi, İstanbul Tabip Odası Dergisi) yayınlanmıştır. Bu disiplinler arası çalışma biçimi klinik psikoloji alanındaki bilimsel çalışmaların artmasını desteklemiş olabilir.

1928-1978 arasında psikoloji alanındaki yayınların önemli bir kısmını üreten bir diğer alt alan olarak sosyal psikoloji öne çıkmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren pek çok sosyal, kültürel, politik ve ekonomik dönüşümden geçen Türkiye, sosyal psikoloji için adeta bir doğal laboratuvar ortamı olarak görülebilir. 1940'lardan itibaren Muzaffer Şerif, Mümtaz Turhan ve sonraki yıllarda onların öğrencileri Türkiye'de sosyal değişim üzerine çalışmaların yoğunlaşmasına katkıda bulunmuşlardır. 1960'lardan itibaren ise Türk işçilerin başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine göç etmeleri, kentleşme ve sanayileşmenin teşvik ettiği iç göç, bunlarla beraber değişen aile yapısı ve dinamikleri, tutum ve değerler, sosyalleşme ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi konuların tümü sosyal psikoloji alanındaki çalışmalara konu olmuştur (Boratav, 2004; Kağıtçıbaşı, 1994). 1970'lerden sonra bilişsel tutarlılık kuramı gibi kuramların da etkisiyle sosyal biliş alanına yoğunlaşan sosyal psikoloji, kültürel psikoloji gibi yeni akımları da içinde barındırarak psikolojinin en geniş alt alanlarından biri haline gelmiştir (TÜBA, 2007). Bu ilerleyişin çok sayıda bilimsel yayınlara sonuçlandığı düşünülebilir.

Deneysel psikoloji alt alanındaki yayınların ise klinik psikoloji ve sosyal psikoloji alt alanlarındaki yayınlara kıyasla sayıca az olduğu göze çarpmaktadır. Deneysel psikoloji çalışmalarının hem dünyada hem de Türkiye'de bilimsel psikolojinin başlangıcı kabul edildiği ve ilk yıllarda alanın uygulamadan çok temel araştırmaya yönelik olduğu düşünüldüğünde bu bulgu şaşırtıcı görünebilir. Bununla birlikte, deneysel psikoloji başlığı altında ele aldığımız çalışmalar çoğunlukla gerekli ekipmanlarla donatılmış bir laboratuvar ve elbette bu ekipmanları kullanabilecek bilgi ve birikimle mümkün olmaktadır. Bu imkanların kısıtlılığı ve araştırmacıların bu imkanları elde edebilmek için sarf ettikleri zaman ve çabanın araştırmacının kendisine ayrılacak zaman ve çabayı kısıtlaması, deneysel psikoloji alanında beklenenden daha az bilimsel üretimin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmış olabilir. Türkiye'de psikolojinin neredeyse diğer ülkelerle aynı zamanda ortaya çıktığını, ancak 1960'lara kadar oldukça yavaş ilerlediğini vurgulayan Fred McKinney (1960) ise bu durumu modern psikolojinin kültürel nedenlerle yeterince benimsenmemiş olmasına, yabancı dergilerdeki yayınların tam anlamıyla sindirilmemesine, başarılı öğrenciler arasında psikolojiye olan talebin azlığına ve öğrenci ile akademisyen arasındaki etkileşimin sınırlı olmasına bağlamaktadır.

Deneysel Psikoloji Yayınlarının Dağılımı

Deneysel psikoloji özelinde, 1929-1938 ve 1969-1978 olacak şekilde onar yıllık iki farklı zaman diliminde yapılan yayınların zamana göre sayısal dağılımı Şekil 1'de gösterilmiştir. Buna göre, 1929-1938 arası dönemde toplam 5 yayın bulunmaktadır. Bu yayınlar, 1931, 1935, 1936 ve 1938 yıllarında gerçekleşmiştir. 1969-1978 arası dönemde ise 81 yayın bulunmaktadır. Bu yayınların 62'si (%77) 1970-1974 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1974 yılı itibarıyla yayın sayısında bir düşüş gözlemlenmiştir. 1975-1978 arasındaki toplam yayın sayısı 16'dır ve bu, söz konusu on yıllık dönemdeki yayınların %20'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de 1970'li yılları tanımlayan olaylar arasında 1973'te başlayan petrol krizi, 1974'teki Kıbrıs Harekâtı, ardından gelen Amerika ambargosu ve döviz krizi gibi ekonomik sorunlar (Mumyılmaz, 2019) ile 1975-1980 arası dönemde tırmanan şiddet olaylarının (Lüküslü, 2009) yer aldığı söylemek mümkündür. Ülkenin siyasi ve ekonomik iklimindeki bu iniş çıkışlar deneysel psikolojideki bilimsel üretimi de sınırlandırmış olabilir.

Not: Veri noktalarının üzerindeki etiketler, yayın sayısının hangi yıla ait olduğunu göstermektedir.

Şekil 1. Deneysel Psikoloji Yayınlarının 1929-1938 ve 1969-1978 Arasında Zamana Göre Dağılımı

1929-1938 ve 1969-1978 yıllarındaki yayınların içerik dağılımları Tablo 2’de sunulmuştur. 1929-1938 arası dönemdeki 5 yayından 1’i duygular, 3’ü üst düzey bilişsel beceriler (örn., dil, düşünme, karar verme), 1’i zekâ ve yetenek konularıyla ilgilidir. 1969-1978 arası dönemdeki yayınların yarısından fazlasını zekâ ve yetenek (%35,80) ile bellek ve öğrenme (%19,75) konulu çalışmalar oluşturmaktadır. Hayvanlarla yapılan çalışmalar (%1) görece az sıklıktadır.

Tablo 2

1929-1938 ve 1969-1978 Yıllarındaki Deneysel Psikoloji Yayınlarının İçeriğe Göre Dağılımı

İçerik	1929-1938		1969-1978	
	N	%	N	%
Zekâ ve yetenek	1	20	29	35,80
Bellek ve öğrenme	0	0	16	19,75
Üst düzey bilişsel beceriler	3	60	10	12,35
Duyum ve algı	0	0	7	8,64
Uyku ve rüya	0	0	6	7,41
Duygular	1	20	5	6,17
Nörobilim ve biyoloji	0	0	5	6,17
Hareket ve motor fonksiyon	0	0	2	2,47
Karşılaştırmalı psikoloji - Hayvan psikolojisi	0	0	1	1,24

Bulgular, deneysel psikoloji yayınları arasında zekâ ve yetenek ölçümüyle ilgili çalışmaların diğer araştırma konularına göre daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkemizde zekâ ve yetenek testlerine yönelik çalışmaların Cumhuriyet döneminde başladığı söylenebilir (Baykul, 2011). 1925 yılında Türkçe'ye çevrilen Binet-Simon Zekâ Testi bu alandaki bilimsel çalışmaların başlangıcı olarak görülmektedir (Öner, 1997). Dolayısıyla, deneysel psikoloji çerçevesinde ele alınan duyum ve algı, hayvanlarla karşılaştırmalı davranış çalışmaları gibi diğer konulara kıyasla, zekâ ve yetenek konularına yönelik bilimsel çabaların Cumhuriyet'in ilk yıllarında başladığı, 1970'lere kadar olgunlaştığı ve yaygın bir araştırma konusu olarak karşımıza çıktığı düşünülebilir.

Bir bilim alanındaki yayın sayısının yanı sıra araştırma konularının dağılımı da o bilim alanının geliştiği ülkenin tarihsel, sosyal ve toplumsal bağlamdaki değişimlerini izleyebilir. 1970'lerde zekâ ve yetenek testlerine yönelik çalışmaların yaygınlığı bu bağlamsal ilişkinin bir örneği olarak kabul edilebilir. Türkiye'de, özellikle 1950'lerden sonra, zekâ ve yetenek testlerinin önemli yer edindiği alanlardan birinin askeri alan olduğu görülmektedir. Türkiye, 1950-1953 yılları arasında Kore Savaşı'na asker göndermiş, 1952'de NATO'ya üye olmuş ve ABD askeri güçleriyle iş birlikleri içine girmiştir. Bu dönemde ABD'nin I. Dünya Savaşı yıllarından beri kullandığı personel seçimi yöntemlerini örnek alan Millî Savunma Bakanlığı'nın bünyesinde Ordu Test Bürosu kurulmuştur (Özgüven, 2004). 1950'lerden itibaren psikolojik testlerin önemli olduğu bir diğer uygulama alanı da eğitimidir. 1953 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bir Test ve Araştırma Bürosu kurulması bu önemin göstergelerinden biri sayılabilir. Büronun amacı, özel ya da öğrenme güçlüğü çeken öğrencileri belirlemek, eğitimde sistematik ve nesnel değerlendirmeyi yaygınlaştırmak, insan gücü planlaması için başka kurumlara zekâ ve yetenek testleri konusunda danışmanlık sağlamaktır (Tan, 1972). 1974 yılında ise öğrenci seçme ve yerleştirme amacıyla akademik yeterlilik testlerinin sistematik biçimde hazırlanması ve uygulanması için Üniversitelere Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÜSYM) kurulmuştur (Baykul, 2011; Öner, 1997). Bu gelişmeler sırasında üniversitede psikoloji eğitimi müfredatı da yenilenmiş, öğrenme psikolojisi, endüstriyel psikoloji, psikolojik testler ve ölçümler, araştırma yöntemleri gibi pek çok ders üniversitedeki psikoloji eğitimi müfredatına girmiştir (Tan, 1972). Türkiye'de personel seçimi ve eğitim alanındaki bu gelişmeler zekâ ve yetenek testleriyle ilgili bilimsel çalışmalara yönelimi arttırmış olabilir.

Deneysel psikoloji alanındaki hayvan çalışmalarının ise oldukça az sayıda olduğu göze çarpmaktadır. Türk Psikoloji Bibliyografyası'nda 1969-1978 arasında sadece bir hayvan çalışması bulunmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, hayvanlarla araştırma yapılacak bir laboratuvar ortamı oluşturmanın kendine özgü zorlukları olabilir (Bkz. Canbeyli, 2016). 1970'lerdeki ekonomik sıkıntılar ve siyasi istikrarsızlık da hesaba katıldığında, böyle bir laboratuvarın kurulup sürdürülmesinin zorlukları, o dönemdeki yayın sayılarına yansımış olabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde deneysel psikolojinin ve beraberinde bir bütün olarak psikolojinin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Bu amaçla, önce psikoloji ve deneysel psikolojinin Türkiye'deki gelişimine ilişkin önemli olaylar derlenmiş, ardından alandaki yayınlara ilişkin betimleyici istatistikler sunulmuştur. Araştırmanın bulguları, tarihsel ve sosyal değişimlerin Türkiye'de deneysel psikoloji ve daha genel olarak psikoloji alanındaki yayın örüntülerine yansiyebileceğini göstermektedir. Buna göre, kentleşme, sanayileşme, göç, politik değişimler ve uluslararası ilişkiler gündemine kadar pek çok bağlamsal değişim hem bir bilim alanında üretilen yayın sayısına hem de bilimsel çalışmaların içeriğine yön verebilme potansiyeline sahip olabilir. Dolayısıyla, bir bilim alanındaki yayın örüntülerini betimlemek o alanın tarihsel ilerleyişiyle birlikte bağlamsal değişimlerin bu ilerleyişteki rolüne de ışık tutabilir.

Çalışmanın bulguları değerlendirilirken bazı kısıtlılıklar da göz önünde bulundurulmalıdır. İlk olarak, bu çalışmada Cumhuriyet'in kurulmasından sonraki ilk 50 yıllık döneme odaklanmıştır. Belirli bir döneme odaklanmak, o dönemdeki verilerin derinlemesine incelemeyi mümkün kılmasına da çalışmanın bulguları ağırlıklı olarak 1929-1978 aralığıyla sınırlı kalmıştır. Gelecekteki araştırmalarda yayın örüntülerinin daha geniş bir zaman diliminde incelenmesi daha kapsamlı bulgular elde edilmesini sağlayabilir. Bu çerçevede, örneğin, Türkiye'de deneysel psikolojinin geçmişteki ve güncel durumunu ele alan karşılaştırmalı değerlendirmeler literatüre katkı sunacaktır. Ayrıca bu çalışmada kullanılan veri setinin Türk Psikoloji Bibliyografyası ile sınırlı olduğu ve uluslararası yayınları içermediği akılda tutulmalıdır. Türk Psikoloji Bibliyografyası'nda deneysel psikoloji kapsamındaki yayınlar psikolojinin diğer bazı alt alanlarındaki yayınlara kıyasla sayıca az olsa da uluslararası yayınlarda farklı bir örüntü ortaya çıkabilir. Örneğin, Journal Citation Reports (JCR) 98 dergilerinde 1970-1999 yılları arasında yayınlanan Türkiye adresli makale sayıları incelendiğinde deneysel psikoloji alt alanındaki yayın sayısı 66 iken, klinik psikoloji ve sosyal psikoloji alt alanlarındaki yayın sayılarının sırasıyla 24 ve 52 olduğu görülmektedir (Yurtsever ve diğerleri, 2001). Bir diğer deyişle, 1970-1999 arasında JCR dergilerindeki deneysel psikoloji yayınları diğer alt alanlardan daha fazladır. Bu iki çalışma, kapsadıkları tarihsel dönem bakımından doğrudan karşılaştırılabilir olmasalar da örüntüler arasındaki farklılık, bir bilim alanının gelişimini incelemek için ulusal ve uluslararası yayınların birlikte ele alınmasının önemine işaret etmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de ve uluslararası literatürde deneysel psikoloji alanındaki araştırma konularının karşılaştırmalı bir incelemesi de alandaki gelişmelerin küresel ölçekte izlenmesini sağlayabilir. Son olarak, psikolojinin farklı alt alanlarındaki çalışmaların daha detaylı biçimde incelenmesi alanın gelişimi hakkında daha bütünlüklü bir resim ortaya koymak bakımından faydalı olacaktır.

Sonuç olarak bu çalışmada, psikoloji ve özellikle de deneysel psikolojinin tarihsel gelişimi alana ilişkin ulusal yayınların bir örüntüsü çıkarılarak incelenmiştir. Bulgular, bir bilim alanındaki gelişimde o bilim alanına özgü dinamiklerin yanı sıra bilim alanını çevreleyen tarihsel ve toplumsal bağlamın da önemli rolü olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Bulguların Türkiye'de psikolojinin tarihsel gelişimi ve araştırma yönelimleri konusunda yeni tartışmaları ve incelemeleri başlatması ümit edilmektedir.

Kaynakça

- Acar, G. ve Şahin, D. (1990). Psychology in Turkey. *Psychology and Developing Societies*, 2(2), 241–256. <https://doi.org/10.1177/097133369000200206>
- Basaran, F. ve Sahin, N. (1990). *Psychology in Turkey: Country status report*. Social and Human Sciences in Asia and the Pacific RUSHAP Series, 34. Bangkok: UNESCO.
- Batur, S. (2003). Türkiyede psikoloji tarihi yazımı üzerine. *Toplum ve Bilim*, 98, 255-264. Erişim adresi: https://www.academia.edu/464199/T%C3%BCrkiye_de_Psikoloji_Tarihi_Yaz%C4%B1m%C4%B1_%C3%9Czerine
- Baykul, Y. (2011). Ülkemizde ölçme ve değerlendirmenin dünü, bugünü ve yarını. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2, 1-32. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/65977>
- Benjamin, L.T. (2007). *A brief history of modern psychology*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Bilgin, N. (1979). *Türk psikoloji bibliyografyası*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.
- Boratav, H. (2004). Psychology at the cross-roads: The view from Turkey. M. J. Stevens ve D. Wedding (Eds.), *Handbook of international psychology* (s. 311-330) içinde. New York: Brunner-Routledge.
- Canbeyli, R. (2016). *YÖK'ün gölgesinde, bilim tarihi ışığında bir laboratuvar*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Demir, R. (2010). İlk psikoloji kitabımız: Gâyetü'l-beyân fi hakikati'l-insân. *Dört Öge*, 1, 47-72. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/567358>
- Dewey, M. (1971). *Dewey decimal classification*. New York: Forest Press.
- Dölen, E. (2009). *Türkiye üniversite tarihi* (Cilt: 1-5). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gardner, H. (1987). *The mind's new science: A history of the cognitive revolution*. New York, NY: Basic Books.
- Gülerce, A. (2006). History of psychology in turkey as a sign of diverse modernization and global psychologization. A. C. Brock (Ed.), *Internationalizing the History of Psychology* (s. 75-93) içinde. New York: New York University Press.
- Harvey, O. J. (1989). Muzafer Sherif (1906–1988). *American Psychologist*, 44, 1325–1326. <https://doi.org/10.1037/h0091637>
- Hatipoğlu, M. T. (1998). *Türkiye üniversite tarihi 1845-1997*. Ankara: Selvi Yayınları.
- Hoca Tahsin. (2019). *Psikoloji yahud İlm-i Ruh (Psikoloji veya Ruh İlm-i)*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi: 1892).

- Kağitçibaşı, Ç. (1994). Psychology in Turkey. *International Journal of Psychology*, 29(6), 729–738. <https://doi.org/10.1080/00207599408246562>
- Kagiticbasi, C. (2017). Sherif, Muzaffer. B. S. Turner (Ed.). The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social Theory (s. 1-2) içinde. NJ: John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781118430873.est0343>
- Kayaoğlu, A., Batur, S. ve Aslıtürk, E. (2014). The unknown Muzafer Sherif. *Psychologist*, 27(11), 830-833. Erişim adresi: https://www.academia.edu/17458579/The_Unknown_Muzafer_Sherif
- Kayral, S. (1953): *Türkçe psikoloji eserleri bibliyografyası*. İstanbul: Ahmet Sacit Matbaası.
- Kılıç, R. (2015). Türkiye’de modern psikolojinin tarihi: ‘İlm-i Ahvâl-i Ruh ‘İlmü’n-Nefs/Ruhiyyat. *Kebikeç*, 40, 21-36. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/194057/turkiyede-modern-psikolojinin-tarihi-ilm-i-ahval-i-ruh-ilmun-nefsruhiyyat>
- Koca, K., Ekinci, S., Akpancar, S., Gemci, M. H., Erşen, Ö. ve Akyıldız, F. (2016). An analysis of orthopaedic theses in Turkey: Evidence levels and publication rates. *Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica*, 50(5), 562-566. <https://doi.org/10.1016/j.aott.2016.03.001>
- Kozak, M., Bornmann, L., ve Leydesdorff, L. (2015). How have the Eastern European countries of the former Warsaw Pact developed since 1990? A bibliometric study. *Scientometrics*, 102, 1101-1117. <https://doi.org/10.1007/s11192-014-1439-8>
- Kulczycki, E. (2017). Assessing publications through a bibliometric indicator: The case of comprehensive evaluation of scientific units in Poland. *Research Evaluation*, 26(1), 41–52. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvw023>.
- Kulczycki, E., Engels, T. C., Pölönen, J., Bruun, K., Dušková, M., Guns, R., ... ve Zuccala, A. (2018). Publication patterns in the social sciences and humanities: evidence from eight European countries. *Scientometrics*, 116, 463-486. <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2711-0>
- Lüküslü, D. (2009) *Türkiye’de “gençlik miti”: 1980 sonrası Türkiye gençliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- McKinney, F. (1960). Psychology in Turkey: Speculation concerning psychology's growth and area cultures. *American Psychologist*, 15(11), 717. <http://dx.doi.org/10.1037/h0047572>
- Mumyalmaz, A. (2019). 24 Ocak ekonomik istikrar kararları ile 12 Eylül askeri darbesinin neoliberalizm ittifakı ve siyasal İslam'ın süreçteki rolü. *Third Sector Social Economic Review*, 54, 1899-1915. doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.12.1251
- Nas, O. ve Ünal, G. (2021). Deneysel Hayvan Çalışmalarında Robot Kullanımı. *Nesne Dergisi*, 9(19), 190-203. doi: 10.7816/nesne-09-19-14
- National Science Foundation. (1967). *American Science Manpower 1966: A Report of the National Register of Scientific and Technical Personnel*. (Rapor No. NSF 68-7). Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED022700.pdf>

- Öner, N. (1997). *Türkiye’ de kullanılan psikolojik testler: Bir başvuru kaynağı*. 3. Baskı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özata, M. (2020). *Atatürk, bilim ve üniversite*. İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık.
- Özgüven, E. (2004). *Psikolojik testler*. Ankara: Sistem Ofset.
- Şahin, N. H. (2006). Türkiye’de klinik psikoloji: Varolan durum, sorunlar, geleceğe yönelik öngörüler ve öneriler. *Türk Psikoloji Bülteni*, 12, 2-19. Erişim adresi: <https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpb123904.pdf>
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2015). *A history of modern psychology*. Boston, MA: Cengage Learning.
- Tan, H. (1972). Development of psychology and mental testing in Turkey. L. J. Cronbach ve P. J. Drenth (Ed.), *Mental Tests and Cultural Adaptation* (s. 3-12) içinde. The Hague: Mouton Publishers.
- Teodorescu, D., ve Andrei, T. (2011). The growth of international collaboration in East European scholarly communities: A bibliometric analysis of journal articles published between 1989 and 2009. *Scientometrics*, 89(2), 711-722. <https://doi.org/10.1007/s11192-011-0466-y>
- Toğrol, B. B. (1972). Psikoloji Bölümü ve Tecrübi Psikoloji Enstitüsü çalışmaları bibliyografyası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/100004>
- Toğrol, B. (1987). History of Turkish psychology. *Tecrübi Psikoloji Çalışmaları*, 15, 1-7. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iupcd/issue/9418/118038>
- Türkiye Bilimler Akademisi. (2007). *Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Sosyal bilimler öngörü çalışması 2003-2023* (Rapor no: 18). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Uzun, A. (1998). A scientometric profile of social sciences research in Turkey. *The International Information and Library Review*, 30(3), 169-184. <https://doi.org/10.1080/10572317.1998.10762473>
- Yükseköğretim Kurulu Program Atlası. (t.y.). YÖK Lisans Atlası. Erişim adresi: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>
- Yurtsever, E., Gülgöz, S., Yedekçioğlu, Ö. A. ve Tonta, M. (2001). *Sosyal Bilimler Atıf Dizini’nde (SSCI) Türkiye: 1970-1999*. Türkiye Bilimler Akademisi. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

Extended Abstract

Purpose

One way to understand the development of a scientific field is to examine the publication patterns in the field. While bibliometric studies have explored publication patterns in Turkey, they often lack historical and social contextualization. In contrast, international literature includes descriptive studies that link publication patterns to specific academic practices and historical and social dynamics in a country or region. The present study adopts this approach, which integrates numerical changes in scientific publications with contextual shifts to gain a comprehensive understanding of the development of a scientific field. Accordingly, the aim of this study is to describe the historical development of experimental psychology in Turkey by examining the number and content patterns of national publications in the field and to evaluate these patterns by taking into account the historical and social context.

Design and Methodology

This study is based on the descriptive survey model. The first part of the study presents a literature review on the development of psychology in Turkey within the context of global and local events. The second part focuses on descriptive statistics to uncover the publication patterns in the field of psychology in Turkey between 1929 and 1978. The Turkish Psychology Bibliography (Bilgin, 1979) serves as the data source, providing a detailed compilation of studies published in various subfields of psychology in Turkey from 1929 to 1978, as well as a brief overview of the period between 1880 and 1928. The publications after 1928 in the bibliography have been classified according to their respective subfields of psychology. For example, publications on topics such as psychophysical measurements, memory, learning, and intelligence are classified under the heading of experimental psychology. Based on this data source, the analysis consisted of two phases. Firstly, a numerical distribution of publications in the periods 1880–1928 and 1929–1978 was presented to provide a general overview of the historical development of psychology. Subsequently, the focus shifts to experimental psychology, examining the number and content of publications in two decades (1929–1938 and 1969–1978). To determine the distribution of publications by year, the alphabetically ordered entries in the bibliography were rearranged in chronological order. To examine the number of publications in the field of psychology, the number of publications for each year in the 1929–1938 and 1969–1978 time periods was calculated. Thus, two separate distributions showing the total number of publications in each year for two different time periods were created. When classifying the publications based on their content, significant adherence was maintained to the topic headings presented by Bilgin (1979) in the sections of Physiological, Experimental, and Comparative Psychology. The following topic headings were faithfully followed during the content-based classification: sensation and perception, movement and motor functions, emotions, memory and learning, intelligence and aptitude, higher-level cognitive processes, neuroscience and biology, sleep and dreaming, and comparative psychology (animal psychology). Then, the number of publications in each classification was calculated for two decades (1929–1938 and 1969–1978).

Findings

A striking finding shows that the number of publications between 1880 and 1928 was fifty-eight, while this number was 3049 between 1929 and 1978. This finding suggests that the number of national publications produced between 1929 and 1978 was approximately 53 times higher than the preceding 48-year period (1880–1928). Between 1929 and 1978, 26% of the publications were in the field of clinical psychology, 22% were in social psychology, 10% were in developmental psychology and general psychology, 8% were in applied psychology, 7% were in industrial psychology, 6% were in experimental psychology, and 3% were in the field of individual differences. Publications related to psychology outside of these areas accounted for 7% of the total. These findings indicate that clinical psychology and social psychology emerge as prominent areas within the corpus of publications. In terms of experimental psychology, there were a total of five publications between 1929 and 1938. In the period between 1969 and 1978, there were 81 publications. Out of these, 62 publications (77%) occurred between 1970 and 1974. There was a decline in the number of publications starting in 1974. The total number of publications between 1975 and 1978 was 16, which accounts for 20% of the publications during that decade. Out of the 5 publications between 1929 and 1938, 1 publication is related to emotions, 3 publications are related to higher-level cognitive skills (e.g., language, thinking, decision-making), and 1 publication is related to intelligence and abilities. Regarding the publications between 1969 and 1978, 55.6% of them are focused on topics of intelligence and abilities, as well as memory and learning. Studies involving animals (1%) are relatively infrequent. Notably, studies focusing on intelligence and ability measurement outweighed investigations into other research subjects during the 1970s, while comparative studies involving animals were limited.

Research Limitations

When interpreting the findings of this study, it is important to consider some limitations. Firstly, it should be noted that the data set used in this study is limited to the Turkish Psychology Bibliography and does not include international publications. In the future, including both national and international publications in the analysis would enable a more comprehensive evaluation. Secondly, the study focuses on the first 50 years after the establishment of the Republic, covering the beginning of a change in the country and the intense process of change and transformation that followed. This resulted in the data set used in this study being restricted to the period between 1928 and 1978. Examining the distribution of publications over a broader time span in future research could enhance the reliability of the findings. Lastly, this study provides a general overview of psychology publications and a breakdown of experimental psychology publications. However, analyzing studies from different subfields of psychology as a larger data set and comparing patterns across these subfields would be beneficial in creating a more holistic picture of the field's development.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

Overall, the observed publication patterns, when considered alongside the historical and societal context of Turkey, provide support for the notion that the historical and social context surrounding the scientific field plays a crucial role in its development, along with the specific dynamics inherent to the field. This study sheds light on the historical trajectory of psychology and experimental psychology in Turkey, contributing to a broader understanding of the development of scientific fields within specific cultural contexts.

Originality/Value

Previous studies on the history of psychology in Turkey have mainly consisted of a review of chronological events or critical evaluations that contextualize these events within a historical and social framework. On the other hand, examining the publications in a specific field is one way to understand the field itself and its development. To date, the only known study that aimed to uncover publication patterns in the field of psychology in Turkey focused on Turkish publications included in the Social Sciences Citation Index (SSCI) between 1970 and 1999 (Yurtsever, Gülgöz, Yedekçioğlu, & Tonta, 2001). The findings of this study are reported independently of historical changes and developments. In addition, there is a complete lack of systematic research on the historical development of experimental psychology. This study represents an initial and significant step towards tracing and understanding the establishment and progression of experimental psychology, focusing on publication patterns.

Araştırmacı Katkısı: Aysu MUTLUTÜRK (%100).